

Rus-sovet tarixçiləri ümumiyyətlə bu barədə danışmağı sevmirlər. Çox az adam bilir ki, 1941-ci ildə müharibə başlayana qədər faşist Almaniyasının müdhiş gestaposunun, SS-in zabitləri Moskvada sovet çəkistlərindən dərs alırdılar. Qısamüddətli kurslarda və xüsusi təlim mərkəzlərində almanlar sovet çəkistlərindən məhkumlardan lazımı ifadələrin alınması "texnologiyası" və başqa bədnam əməlləri öyrənirdilər. Çox keçməyəcək ki, nasist cəlladları sovet çəkistlərindən öyrəndiklərini həbs edilmiş antifaşistlərin üzərində sınaqdan çıxaraçaqdılar...

...90-cı illərin əvvəllərində cavanlar "Heyratını" xorla oxuyanda kiçiklərdə camaat ayaq saxlardı, çoxunun rıqqətdən gözü yaşardı. Bu misilsiz musiqi abidəsini ancaq məşhur "Çənli-belini" havası ilə müqayisə etmək mümkündür. Hansı xain bunun üzərinə qadağa möhürünü vurub?

"Allah mənə övlad vermədi. Övladlarım mənim əsərlərimdir, hələ mən sağ ola-ola onların başlarına belə oyun gətirirsinizsə, təsəvvür edirəm mən öləndən sonra nə olacaq" - bu ürək ağrıdan sözlər Üzeyir bəy məxsusdur. Yazmışam, demişəm, öləne qədər də deyəcəyəm, nankorluq, unuqluq, mənasız xudbinlik qanımdadır.

Üzeyir bəy sağ olsaydı, imkan verərdi ki, siyasi məzəhəkçi-

Üzeyir bəyin musiqisinə qənim kəsilənlər...

Bunu ancaq Azərbaycanın düşmənləri edə bilərlər

Firuz HAŞIMOV

İndi özünüz təsəvvür edin, görün Sovet dövlətinin Xalq daxili işlər komissarlığı necə təşkilat idi ki, Avropanı lərzəyə salan faşistlər ondan dərs alırdılar, onu özlərinə örnək sayırdılar. Əməllərinə görə gestaponu arxada qoyan sovetin təhlükəsizlik xidməti Üzeyir bəyin özü, Parisdə yaşayan müsavətçi qardaşı Ceyhun bəy haqqında hər şeyi bilirdi. O illərdə qohum-əqrəbanın nın xaricdə olması nəsil üçün böyük belə sayırdı.

...Üzeyir bəy sovet hakimiyyətindən hər cür ənəm alıb oradan-medala, fəxri ada layiq görüldü, hətta Stalinin özü onu hamıdan fərqləndirdi, amma Ceyhun bəyin mühacirətdə olması "danos" yazanların əllərində güclü "kozir" idi. Mən hələ kişinin publisistikasından danışmıram.

Dövrün amansız qanunlarına görə Üzeyir bəyin dinməz-söyləməz güllələnməsi üçün "qanuni" əsaslar vardı.

Kremlə ziyafət zamanı Stalinin Üzeyir bəyin qoluna girib, sonra da yanında oturtması da az rol oynamadı. Bədxahlar bir müddət susdular... Üzeyir bəyin sonralar daha kimin sayəsində xətə-bələdan uzaqlaşdırılması barədə görkəmli tədqiqatçımız rəhmətlik Teyyub Qurban da etirazlı yazıb.

Dəqiq məlumdur ki, Xruşşov-Mikoyan bandasının planıuyğun terzdə ləkəlyib məhv etdikləri M.C.Bağirov Üzeyir bəyi zaman-zaman fəhş və iftiralardan qoruyub. Amma "danos" yazanlar "savab" əməllərindən usanmayıblar.

"Danosbazlar" konservatoriya və mədəniyyət işləri ilə məşğul olan idarələrdə çoxdan kök salmış ermənilər və Üzeyir bəyin sayəsində çörək yiyəsi olmuş bizim nankorlar idi. Bunların adları da, kimlikləri də mənə bəllidir. Hər şeyi açıb tökməyə başlasam aləm bir-birinə dəyəcək. Eşidəcəyimiz də bunlar olacaq: "Əşş, olan olub, keçən keçib!", "Ada-

mın inanmağı gəlmir", "Biz elə dedə-babadan yaxşı adamların qədəri-qiyətini bilməmişik!" və s.

Ermənilərin bədxahlığını, açıq düşmənçiliyinin kökündə nələr durduğunu gözəl bilirik. Bəs "bizimkilərin" canfəşanlığını necə izah edərk? Çox asan! Elementar paxıllıq öz yerində, amma bizim manqurtlar bir orden, bir fəxri ad almaq xatirinə nəyə istəsəniz gedirdilər, onlar həmçinin rus ağaların ürəklərindən nələrini keçdiyini əla bildirdilər. Moskva irticası Üzeyir bəyin kim olduğunu, onun misilsiz musiqisinin türk-islam mədəniyyəti üçün nə əhəmiyyət kəsb etdiyini gözəl başa düşürdü. Üzeyir bəy millətin düşmənlərinə nifrətini heç vaxt nə gizlətdirdi, nə də min bəhanə ilə pərdələmədi. Belə dahini elə özününkülərin əlləri ilə vurmaq sərfəli idi. Övladının olmaması, doğma qardaşından ayrı düşməsi, əqide, məslək dostlarının repressiya qurbanı olmaları, mənəvi mühitin cəhənnəm dönməsi və min dərd-sər Üzeyir bəyin səhətinə ağır zərbə vurdu. İrtica köhnə kişilər demişkən, onu "çərlətmək" qərarını vermişdi. Kişinin sağlığında əsərlərinə müdaxilə etməyə başladılar. "Arşın mal alan" filmi çəkildə baş vermiş xoşagəlməz, ikrah doğuran vəqielərdən danışmaqdan çəkinirəm. Üzeyir bəy neçə nəfərin yanında onun musiqisinə nankorcasına toxunana lazımı sözləri demişdi. 1967-ci ildə dahimizin həyat yol-

daşı Məlikə xanım Nazirlər sovetinin sədri Əlixanova ərizə yazaraq Üzeyir musiqisinin nankorlardan, xalturaçı rejissorlardan qorunmasını tələb etmişdi.

Şəxsən mən, istənilən görüşdə, istənilən auditoriyada "O, olmasın, bu olsun" kimi sənət incisi-

nə, kommunist ideologiyasına qulluq etmiş "korifeylərin" törəmələrinin ixtiyarındadır. Üzeyir bəyin 16 əsərinin ifa olunmasından mən yazanda, gözləyirdim ki, hamı da olmasa Şuşa xarabalıqları içində əl-qol oynada-oynada bizlərə vətənpərvər-

Şəxsən mən, istənilən görüşdə, istənilən auditoriyada "O, olmasın, bu olsun" kimi sənət incisinin başına gətirilən oyunlardan danışib, ittihamları bir-bir sübut edə bilərəm. Bu barədə mən dəfələrlə yazmışam, orta səviyyəli əyalət yazarı Sabit Rəhmanın, rejissor Seyidzadənin uydurmalarını, bağışlanılmaz qəbahətlərini göstərmişəm.

sinin başına gətirilən oyunlardan danışib, ittihamları bir-bir sübut edə bilərəm. Bu barədə mən dəfələrlə yazmışam, orta səviyyəli əyalət yazarı Sabit Rəhmanın, rejissor Seyidzadənin uydurmalarını, bağışlanılmaz qəbahətlərini göstərmişəm.

Əsərin tanınmaz günə salınması, əsas mətnə müdaxilə, akseptlərin hakim ideologiyaya uyğun dəyişdirilməsi Mərkəzi Komitənin ideoloqlarının tələblərinə cavab verirdi.

...Müstəqillik dövründə də Üzeyir bəyin 16 əsəri ifa olunmur. Niyə, nə üçün? Özüm cavab verirəm, çünki ölkənin ideoloji mühitinin idarə olunması, repertuar məsələsi, klassik irsin təbliği və s. bu kimi vacib işlər sidq-dillə Moskva üsuli-idarəsi-

lik barədə mərsiyəxanlıq edən gülməşəkərlərin səsləri qalxaçaq. Xainlərin əlləri ilə Şuşa iki gün boş qalanda onların səsləri çıxdı ki, indi də çıxsın.

...Cümhuriyyət dövrünün bir marşı da eşidilmir. Bir "Heyratını" vardı, hansı cəhənnəmdən gəlmiş Reşetov soyadı bir lotu onu da mürdarladı. Məclislərdə özünü musiqi aləminin mürdədi kimi aparan Fərhad Bədəlbəyli meğər bizim əsas hərbi orkestrimiz bu əsəri ifa edəndə qulaq asmır? Tarixi min ildən də çox olan musiqi abidəmizə kimin nə haqqı var toxunsun? Amma bir gəlmə rus qoduğu onu xarabaladı və çıxıb getdi... O yaxşı bilirdi ki, bu xarabada bir kişi tapılmıyacaq ki, onun qələtini düzəltsin. Elə də oldu!

lər onun gül kimi himninin yerinə "Gənclik marşını" səsləndirsinlər? Dəhşətə baxın, Yusif Səmədoğlunun oyunbazlığı nəticəsində Üzeyir bəyin monumental bir əsəri kənara atılır. Vaxtilə Hüseyn Cavida, Əhməd Cavada xalq düşməni deyən atası məmləkətə az ziyay vermiş, oğul da onun işini tamamladı. Bu dağımışda bir ziyalı tapılmadı ki, "pambuq bəylərinin" növbəti avantürasını: qarşısını alsın. İndi daha danışmaq da olmur, "teze" himn təsdiq edilib və o, artıq hər yerdə səslənir, gəl danış görürm necə danışıcaqsın.

...Dünyanın elə ölkəsi yoxdur ki, orada xalqın lazım bilib eşlərkə boyu hifz etdiyi qədim havacat göz bebəyi kimi qorunmasın. Amma belə şeylər alınmıza yazılmayıb, Sovet hökuməti zamanında heç kimin cürəti yox idi ki, klassik bir şərqiyə, havaya əl qaldırsın. Qədim xalq mahnları ümumiyyətlə toxunulmaz sayılırdılar. Onları keşiyində duran qeyratlı bəstəkarlar var idi, ifaçılar da. İndi isə heç kim yoxdur. Onu görürsən ki, kiminsə himayəsi altında efridə ullaşmaçılıq edən küt, nadan "müğənni" artıq ölüviyyət zirvəsinə yüksəlmiş qədim xalq mahnisini şil-küt edir. Danışan yoxdur!